

Zorg & Welzijn

**FOSSIEL
VRIJ**

VOOR ALLES NIET SCHADEN

Een analyse van de investeringen van
Pensioenfonds Zorg en Welzijn in fossiele brandstoffen

Inhoud

Samenvatting	pagina 3
Voor alles niet schaden: Een analyse van de investeringen van Pensioenfonds Zorg en Welzijn in fossiele brandstoffen	4
De impact van klimaatverandering op de volksgezondheid	5
Divesteren uit fossiele brandstoffen	6
Zorg en Welzijns investeringen in fossiele bedrijven	6
"The Tragedy of the Horizon" – Financiële risico's en tijdshorizon	8
Geen tijd voor dialoog, we hebben actie nodig!	9
Conclusie	10
Aanbevelingen	10
Methodiek	11
Bijlage 1 Divesteren is mogelijk!	12
Bijlage 2 Samenvatting van Zorg en Welzijns investeringen in fossiele brandstoffen 2015-2018	12
Bijlage 3 Zorg en Welzijns investeringen in olie- en gasbedrijven 2018	13
Bijlage 4 Zorg en Welzijns investeringen in kolenbedrijven 2018	19

Colofon

Een rapport van Fossielvrij NL en Zorg en Welzijn Fossielvrij,
december 2019

Zorg en Welzijn Fossielvrij

Minahassastraat 1
1094 RS Amsterdam

Website: www.fossielvrij.nl
E-mail: pensioenen@fossielvrij.nl
Twitter: [@PFZWfossielvrij](https://twitter.com/PFZWfossielvrij)

Onderzoek en tekst
Johanna Bozuwa

Met bijdragen van
Cindy Coltman, Laurie Kos, Evelien Pennings,
Anne Politsch, Liset Meddens, Arthur Rempel,
Stephan Nemchik en Marianna van der Stel

Layout
Karoline Swiezynski

"De echte prijs van klimaatverandering wordt betaald in onze ziekenhuizen en door onze longen. De gezondheidskosten van vervuilende energiebronnen zijn nu zo hoog, dat de overgang naar schonere en meer duurzame keuzes voor de energievoorziening, transport en voedselsystemen in feite zichzelf terugbetaalt."

— Dr. Maria Neira,
Directeur Public Health, Environmental and Social Determinants of Health van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)¹.

¹ <https://www.who.int/news-room/detail/05-12-2018-health-benefits-far-outweigh-the-costs-of-meeting-climate-change-goals>

Samenvatting

"Zodra klimaatverandering een bepalende factor wordt voor financiële stabiliteit, zou het al te laat kunnen zijn."

— Mark Carney,
directeur van de Bank of England²

Voor alles niet schaden—'first do no harm'—is het basisbeginsel van de geneeskunde. Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW)—het pensioenfonds voor professionals in de sector zorg en welzijn—investeert miljarden pensioengeld in olie-, gas- en kolenbedrijven die op grote schaal fossiele brandstoffen oppompen. Het verbranden van fossiele brandstoffen is zowel op de korte als lange termijn erg schadelijk voor de volksgezondheid.

Het principe 'first do no harm' bracht al jaren geleden vele medische instellingen ertoe te stoppen met investeren in (d.w.z. te divesteren uit) tabak vanwege de schadelijke gezondheidseffecten. Zorg en Welzijn heeft de tabaksindustrie in 2013 op de uitsluitingslijst geplaatst van industrieën waar het fonds geen pensioengeld meer in investeert. Waarom wordt het pensioengeld van Nederlandse zorg- en welzijnsprofessionals dan wel nog in bedrijven geïnvesteerd die eveneens schade aan de gezondheid veroorzaken, op een nog veel grotere schaal dan de tabaksindustrie? Zoals Zorg en Welzijn pensioendeelnemer Laurie Kos zegt: "Ik vind het enorm frustrerend dat ons pensioengeld wordt geïnvesteerd in bedrijven die gezondheidsproblemen veroorzaken en verergeren, terwijl de medische sector dagelijks ontzettend hard werkt om patiënten te helpen met hun fysieke en mentale gezondheid."

Klimaatverandering heeft grote negatieve gevolgen voor de volksgezondheid. Volgens het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) van de Verenigde Naties hebben we nog maar 11 jaar om onder de 1,5°C opwarming van de aarde te blijven. Dit is de doelstelling van het klimaatakkoord van Parijs, dat in december 2015 door 195 landen is ondertekend. De uitstoot die fossiele bedrijven zowel direct als indirect met hun producten veroorzaken, is de belangrijkste oorzaak van klimaatverandering en levert grote gezondheidsrisico's op. Zelfs als het lukt om de opwarming tot 1,5°C te beperken verwacht de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) dat in 2050 meer dan 350 miljoen mensen blootgesteld zullen

worden aan dodelijke temperaturen. Bovendien veroorzaakt de luchtvervuiling door het verbranden van fossiele brandstoffen directe gezondheidsrisico's, zeker in dichtbevolkte landen als Nederland. De fossiele industrie maakt echter onvoldoende de omslag naar duurzame energiebronnen om binnen de doelstelling van het klimaatakkoord te blijven.

Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW) is één van de grootste pensioenfondsen van Nederland en de wereld. Om de CO₂-voetafdruk van zijn investeringen te beperken heeft Zorg en Welzijn in 2015 besloten om grotendeels te divesteren uit kolen (met andere woorden: om zijn investeringen in kolen te verkopen) en daarnaast, tot en met 2020, zijn fossiele portefeuille met ongeveer 30 procent te verminderen.

Dit rapport (1) bespreekt Zorg en Welzijns toezeggingen op het gebied van fossiele brandstoffen en de voortgang daarvan; (2) analyseert zijn investeringen in kolen, olie en gas aan de hand van de Global Coal Exit List opgesteld door Urgewald en de Carbon Underground 200™ van Fossil Free Indexes; en (3) doet tenslotte een aantal dringende aanbevelingen.

Uit de analyse van de investeringen van Zorg en Welzijn blijkt dat het pensioenfonds aan het einde van 2018 bijna 3,7 miljard pensioengeld investeerde in fossiele bedrijven. Het overgrote deel hierin was geïnvesteerd in olie- en gasbedrijven. De investeringen van Zorg en Welzijn in fossiele bedrijven zijn met 14 procent toegenomen sinds het de toezeggingen deed in 2015. De kolenbedrijven waarin het pensioenfonds investeert ontwikkelen nieuwe kolencentrales met een gezamenlijk vermogen van tussen de 106 à 222 kolencentrales ter grootte van de Amsterdamse Hemwegcentrale. Verder staan vier van de vijf fossiele bedrijven waar Zorg en Welzijn het meeste in investeert (alle vier olie- en gasbedrijven) in de top 20 van bedrijven die samen ongeveer de helft van alle wereldwijde emissies veroorzaakt hebben.

Zorg en Welzijns miljardeninvesteringen in de fossiele sector staan in groot contrast tot zijn belofte om te divesteren en zijn ambities om een duurzaam pensioenfonds te zijn. De kans dat dit pensioenfonds zijn eigen doelstellingen voor 2020 niet haalt is zeer groot. Dit rapport adviseert Zorg en Welzijn daarom fossiele brandstoffen toe te voegen aan zijn uitsluitingslijst, zijn eerdere toezegging om uiterlijk in 2020 uit kolen te divesteren direct uit te voeren en om alle fossiele investeringen uiterlijk in 2024 van de hand te doen. Hiernaast wordt opgeroepen om ook alle klimaatrisico's in kaart te brengen voor de gehele portefeuille en deze transparant te maken.

² <https://www.bis.org/review/r151009a.pdf>

Voor alles niet schaden: Een analyse van de investeringen van Pensioenfonds Zorg en Welzijn in fossiele brandstoffen

In 2015 hebben landen van over de hele wereld als onderdeel van het klimaatakkoord van Parijs afgesproken om de opwarming van de aarde tot 2°C te beperken en te streven naar maximaal 1,5°C opwarming³. Volgens een nieuw rapport, gepubliceerd in 2018, van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) hebben we slechts 11 jaar om de doelstelling van maximaal 1,5°C opwarming te halen⁴. Dit zal ongeëvenaarde actie vergen op nooit eerder vertoonde niveaus van zowel overheden, het maatschappelijk middenveld, het bedrijfsleven en andere investeerders als pensioenfondsen. Als de temperatuur meer stijgt dan 1,5 - 2°C en de afspraken van Parijs dus niet gehaald worden, bestaat het risico op een serieuzere volksgezondheidscrisis met als gevolg veel dodelijke slachtoffers.

De hoofdoorzaak van klimaatverandering is dat mensen op grote schaal fossiele brandstoffen – kolen, olie en gas – verbranden. De potentiële CO₂-emissies van de huidige fossiele brandstofreserves en -velden zullen voor meer dan 2°C opwarming zorgen. Een analyse van Oil Change International⁵ concludeert dat, om onder de 1,5°C te blijven zoals het IPCC beschrijft, er **geen** nieuwe fossiele brandstofwinning of –infrastructuur meer bij mag komen, zoals het ontginnen van nieuwe olie- of gasvelden en het bouwen van nieuwe kolencentrales⁶. Daarnaast moeten sommige bestaande velden en mijnen gesloten worden voordat deze volledig benut zijn. De fossiele reserves die in de grond moeten blijven om de klimaatdoelstellingen te halen veroorzaken de zogenaamde 'Carbon Bubble'⁷, ook wel koolstofbubbel. Deze koolstofbubbel houdt in dat als we het klimaatakkoord naleven, de beurswaarde van fossiele bedrijven minder zal worden waardoor het (pensioen)geld wat hierin wordt geïnvesteerd een groot financieel risico loopt.

Het Nederlandse pensioenfonds Zorg en Welzijn voorziet 2,6 miljoen medewerkers in de sector zorg en welzijn van pensioen, nu of in de toekomst. In zijn Beleid Verantwoord Beleggen uit juni 2014 noemde het "klimaatverandering, uitstoot en vervuiling" als eerste van de bijzondere

aandachtsgebieden waarvoor het "de sturende kracht van de beleggingen en haar invloed [wil] aanwenden om hieraan een positieve bijdrage te leveren" en stelt het dat "deze aandachtsgebieden onder andere [worden] meegenomen bij de beslissingen over waarin juist wel of niet (meer) wordt belegd"⁸. Het pensioenfonds stelt het klimaatakkoord zeer serieus te nemen en daarom o.a. (1) de CO₂-voetafdruk van zijn portefeuille t.o.v. het niveau van 2014 te zullen halveren in 2020⁹. Om een duurzame economie te creëren, heeft het pensioenfonds geholpen om wereldwijd 7,8 miljoen megawatt aan hernieuwbare energie realiseren¹⁰. Zorg en Welzijn heeft ook een aantal toezeggingen gedaan om te divesteren, al zijn die niet toereikend om de doelstellingen van het klimaatakkoord te halen. In het bijzonder heeft Zorg en Welzijn in november 2015 aangekondigd dat (2) kolenbedrijven in 2020 "grotendeels" zullen verdwijnen uit zijn portefeuille, en dat (3) de investeringen in fossiele brandstofbedrijven in 2020 met 30 procent worden gereduceerd¹¹.

Het is positief dat Zorg en Welzijn zijn CO₂-voetafdruk meet. Het meet echter slechts de zogenaamde scope 1- (directe CO₂-uitstoot van het bedrijf in kwestie) en scope 2-emissies (indirecte uitstoot van CO₂ door opwekking van door het bedrijf ingekochte en verbruikte elektriciteit of warmte) en laat de scope 3-emissies (indirecte uitstoot veroorzaakt door bedrijfsactiviteiten van andere bedrijven¹²) buiten beschouwing¹³. Scope 3 is met name relevant voor fossiele brandstofbedrijven: het verbranden van kolen, olie en gas door gebruikers levert scope 3-uitstoot op. De scope 3-uitstoot van een bedrijf als Shell (599 miljoen ton CO₂-equivalenten in 2018) is veel groter dan de scope 1- en 2-emissies bij elkaar (106 miljoen ton CO₂-equivalenten)¹⁴. Door scope 3 niet mee te rekenen geeft Zorg en Welzijn dus een te rooskleurig beeld van zijn voetafdruk.

Zorg en Welzijn is een belangrijke speler in de investeringswereld. De totale fondsomvang bedroeg 225,2 miljard aan investeringen in het tweede kwartaal van 2019^{15,16}. Het is qua

3 <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>

4 https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2018/07/sr15_headline_statements.pdf

5 <http://priceofoil.org/>

6 <http://priceofoil.org/2016/09/22/the-skys-limit-report/>

7 <https://www.carbontracker.org/refs-and-resources/terms-list/#unburnable-carbon>

8 https://www.pfzw.nl/Documents/Over-ons/verantwoord-beleggen/Beleid_Verantwoord_Beleggen.pdf

9 <https://www.pggm.nl/english/who-we-are/press/Pages/PFZW-halves-the-CO2-footprint-of-its-investments.aspx>

10 <https://www.pfzw.nl/content/dam/pfzw/web/over-ons/zo-beleggen-we/verslagen-duurzaam-beleggen/2017-jaarverslag-verantwoord-beleggen.pdf>

11 <https://www.pggm.nl/english/who-we-are/press/Pages/PFZW-halves-the-CO2-footprint-of-its-investments.aspx>

12 <https://www.klimaatplein.com/over-de-scope-en-grenzen-van-uw-co2-voetafdruk>

13 <https://www.pfzw.nl/Documents/Over-ons/verantwoord-beleggen/PFZW-positionpaper-co2-voetafdruk.pdf>

14 <https://www.shell.com/sustainability/sustainability-reporting-and-performance-data/performance-data/greenhouse-gas-emissions.html>

15 <https://www.pfzw.nl/over-ons/about-us/Press/Paginas/Quarterly-Report.aspx>

16 <https://www.pggm.nl/english/what-we-think/Pages/Rethinking-investing-from-the-ground-up-how-PFZW-and-PGGM-are-meeting-this-challenge.aspx>

omvang het tweede pensioenfonds in Nederland en staat in de top 10 van pensioenfondsen wereldwijd¹⁷. Door zijn omvang wordt er in de financiële wereld gekeken naar wat deze investeerder doet met haar beleggingsbeleid. Divesteren uit de kolenindustrie en het afbouwen van de overige investeringen in de fossiele sector zou daarom een krachtig signaal afgeven naar o.a. fossiele bedrijven en andere investeerders. Dit rapport bespreekt Zorg en Welzijns huidige toezeggingen

op het gebied van klimaatactie; analyseert zijn investeringen in kolen, olie en gas; geeft voorbeelden van de gevolgen voor mens en natuur van de uitstoot van fossiele brandstofbedrijven; en doet tenslotte een aantal aanbevelingen. Het rapport kijkt met name naar de vraag in hoeverre Zorg en Welzijn actie heeft ondernomen om daadwerkelijk te divesteren uit kolen en zijn investeringen in olie en gas met 30% terug te brengen.

De impact van klimaatverandering op de volksgezondheid

Wat er op het spel staat voor de volksgezondheid kan niet groter zijn. Het Lancet Countdown-rapport van 2018¹⁸ concludeert onder andere dat: "[d]e trends in de impact, blootstelling en kwetsbaarheden die samenhangen met klimaatverandering [...] een onaanvaardbaar hoog risico [laten] zien voor de huidige en toekomstige gezondheid van de wereldbevolking."¹⁹ Klimaatverandering moet gezien worden als een 'central public health issue', een belangrijk probleem voor de volksgezondheid²⁰. Meer opwarming betekent namelijk grotere voedsel- en wateronzekerheid met conflicten als gevolg, meer hittestress en meer (infectie)ziektes die door muggen en teken verspreid worden (zoals malaria, dengue, het westnijlvirus en de ziekte van Lyme)²¹. Zelfs bij een opwarming van 1,5°C of minder verwacht de WHO dat tegen 2050 meer dan 350 miljoen mensen blootgesteld worden aan dodelijke hitte en honderden miljoenen meer bij een nog hogere opwarming²². Volgens het Lancet-rapport²³ behoren inwoners van stedelijke gebieden in Nederland en West-Europa tot de groep die het meest vatbaar is voor sterfgevallen als gevolg van hittegolven.

Aangezien Nederland een laaggelegen land is, wordt verwacht dat de door zeespiegelstijging oprukkende oceaan het zoete water zal verzilten. In combinatie met toenemende droogte, kunnen de zoetwatervoorraden in Nederland ernstig worden bedreigd, waardoor veel sectoren van de economie, maar ook de volksgezondheid worden getroffen²⁴. Een halve graad kan het verschil maken - bij 1,5°C zou het percentage van de wereldbevolking dat wordt blootgesteld

aan waterstress 50 procent lager kunnen zijn dan bij 2°C²⁵. Luchtvervuiling door het verbranden van fossiele brandstoffen veroorzaakt tenslotte directe gezondheidsrisico's, zeker in dichtbevolkte landen als Nederland. Elk jaar overlijden 12.000 Nederlanders voortijdig door vervuilde lucht²⁶. Een andere conclusie van het Lancet-rapport luidt dan ook: "Te weinig resultaat bij het terugdringen van emissies en het realiseren van aanpassingen bedreigt zowel mensenlevens als de houdbaarheid van de nationale gezondheidssystemen waarvan ze afhankelijk zijn (...)"²⁷

"Beperking van de opwarming van de aarde tot 1,5°C in vergelijking met 2°C zou de niet te onderschatten impact op ecosystemen, volksgezondheid en welzijn verminderen, waardoor het makkelijker wordt om de duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties te halen."

— Priyadarshi Shukla,
mede-voorzitter van IPCC Werkgroep III²⁸

17 <https://www.willistowerswatson.com/en-AU/News/2019/09/top-20-pension-funds-aum-declines-for-first-time-in-seven-years>

18 <http://www.lancetcountdown.org/media/1424/2018-lancet-countdown-policy-brief-the-netherlands.pdf>

19 Vertaling via de NOS, zie <https://nos.nl/artikel/2261302-volksgezondheid-wereldwijd-in-gevaar-door-klimaatverandering.html>

20 <http://www.lancetcountdown.org/media/1424/2018-lancet-countdown-policy-brief-the-netherlands.pdf>

21 <https://theconversation.com/why-climate-change-is-worsening-public-health-problems-86193>

22 https://www.who.int/globalchange/181008_the_1_5_healthreport.pdf

23 <https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/artikel/opwarming-aarde-groot-gezondheidsrisico-.html>

24 <https://www.knmi.nl/producten-en-diensten/klimaatverandering>

25 <https://www.theguardian.com/environment/2018/oct/08/global-warming-must-not-exceed-15c-warns-landmark-un-report>

26 <https://www.gezondheidsraad.nl/binaries/gezondheidsraad/documenten/adviezen/2018/01/23/gezondheidswinst-door-schonere-lucht/Samenvatting+Gezondheidswinst+door+schonere+lucht.pdf>

27 <http://www.lancetcountdown.org/media/1424/2018-lancet-countdown-policy-brief-the-netherlands.pdf>;

vertaling via de NOS, zie <https://nos.nl/artikel/2261302-volksgezondheid-wereldwijd-in-gevaar-door-klimaatverandering.html>

28 <https://www.ipcc.ch/2018/10/08/summary-for-policymakers-of-ipcc-special-report-on-global-warming-of-1-5c-approved-by-governments/>

Divesteren uit fossiele brandstoffen

Voor alles niet schaden — ‘first do no harm’ — is het basisprincipe van de geneeskunde. In de Eed van verpleegkundigen en verzorgenden²⁹ die veel van de pensioenspaarders van Zorg en Welzijn moeten uitspreken bij het begin van hun professionele carrière staat expliciet:

"dat ik de zorgvragers geen schade zal toebrengen".

In de afgelopen jaren ondernamen zowel ziekenhuizen als zorgprofessionals grote stappen om het gebruik van tabak te stoppen. De gezondheidssector lichtte het publiek voor over de gezondheidseffecten van roken en droeg bij aan beleid om tabaksverkoop te beperken. Zorgorganisaties en pensioenfondsen, waaronder Zorg en Welzijn, divesteerden uit de tabaksindustrie omdat het niet strookte met hun uitgangspunt om geen schade aan te richten en hun inzet voor de volksgezondheid³⁰. In zijn beleggingsbeleid staat expliciet vermeld: "PFZW belegt niet in productgroepen, waarvan wij vinden dat ze niet passen bij onze identiteit als pensioenfonds voor de sector zorg en welzijn". Daarnaast stelt Zorg en Welzijn afscheid te nemen "van partijen wanneer deze de bijdrage aan een duurzame wereld ondermijnen". Vervolgens worden controversiële wapens en tabak genoemd als twee categorieën waarin PFZW niet investeert³¹.

Hoewel Zorg en Welzijn toezeggingen heeft gedaan met betrekking tot divesteren uit fossiele brandstofbedrijven, heeft het pensioenfonds fossiele brandstofbedrijven nog niet dezelfde status toegekend als die van tabaksbedrijven. Nederlandse zorg- en welzijnsprofessionals willen niet dat hun pensioenen worden geïnvesteerd in bedrijven die de opwarming van onze planeet versnellen, met alle gevolgen voor de volksgezondheid van dien. Het investeren van pensioengeld van zorg- en welzijnsprofessionals in fossiele brandstoffen staat in groot contrast met de kern van hun werk: het zorgen voor en genezen van mensen.

Zoals Zorg en Welzijn-pensioendeelnemer Laurie Kos het stelt: *"Ik vind het enorm frustrerend dat ons pensioengeld wordt geïnvesteerd in bedrijven die gezondheidsproblemen veroorzaken en verergeren, terwijl de medische sector dagelijks ontzettend hard werkt om patiënten te helpen met hun fysieke en mentale gezondheid."*

Gezondheidsinstellingen over de hele wereld divesteren uit fossiele brandstoffen vanwege de lakse houding of directe weerstand tegen klimaatmaatregelen van dergelijke bedrijven. Zo heeft de British Medical Association in 2014 ermee ingestemd om zijn aandelen in kolen, olie en gas van de hand te doen vanwege de grote zorgen voor de volksgezondheid³². Met "first do no harm" als uitgangspunt voor een groot deel van zijn pensioendeelnemers is de logische conclusie dat Zorg en Welzijn moet divesteren uit fossiele brandstofbedrijven vanwege hun aanzienlijke bijdrage aan de opwarming van de aarde.

Zorg en Welzijns investeringen in fossiele bedrijven

Zorg en Welzijn bezat volgens zijn eigen rapporten eind 2018 ruim 3,7 miljard aan investeringen in fossiele energiebedrijven, waarvan het merendeel olie- en gasbedrijven. Investeringen in fossiele brandstoffen zijn met 14 procent toegenomen sinds de toezegging in 2015: een schril contrast met de belofte dat het pensioenfonds in 2020 afstand zou doen van minstens 30 procent van de fossiele investeringen. Dit is een zorgwekkende trend: geen vertrek uit, maar juist een nóg grotere investering in de sector die de gezondheid van zoveel mensen in gevaar brengt.

Sinds de aankondiging in 2015 om afstand te doen van steenkool, heeft Zorg en Welzijn de investeringen in kolen verhoogd van 370 miljoen naar 469 miljoen in 2018, een verhoging van ruim 25%. Dit is in strijd met de doelstelling van het pensioenfonds om in 2020 zijn portefeuille grotendeels

vrij te hebben van investeringen in de kolenindustrie. Hoewel steenkool slechts 12,6% betreft van de fossiele portefeuille van Zorg en Welzijn, geeft de toename van deze investering aan dat het pensioenfonds nog veel werk moet verrichten om steenkool in 2020 uit zijn portefeuille te hebben verwijderd.

Bedrijven in de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds ontwikkelen bovendien nog steeds tussen de 113.000 tot 237.000 MW aan nieuwe steenkoolcentrales. Ter vergelijking: de Hemwegcentrale in Amsterdam die volgend jaar gesloten zal worden heeft een vermogen van 1.065 megawatt. 113.000 tot 237.000 megawatt staat dus gelijk aan 106 à 222 nieuwe kolencentrales. Het bouwen van nieuwe kolencentrales zorgt ervoor dat er de komende 30-50 jaar nog steeds broeikasgassen worden uitgestoten, wat een ernstige bedreiging vormt voor de doelstelling om

29 <https://www.beroepshoudingindezorg.nl/1/2/eedvenv.html>

30 <https://noharm-uscanada.org/content/us-canada/fossil-fuel-divestment-q-and>

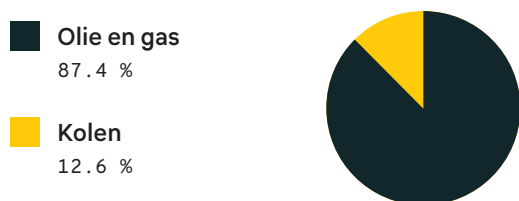
31 <https://www.pfzw.nl/over-ons/over-ons/pensioenbeleggen/Paginas/Uitsluitingen-ondernemingen.aspx>

32 <https://www.medact.org/2014/news/uk-doctors-vote-end-investments-fossil-fuel-industry/>

de temperatuurstijging onder de 1,5°C te houden. Als Zorg en Welzijn de klimaatdoelstellingen serieus neemt, zou het pensioenfonds niet moeten investeren in bedrijven die zich bezighouden met het bouwen van nieuwe kolencentrales.

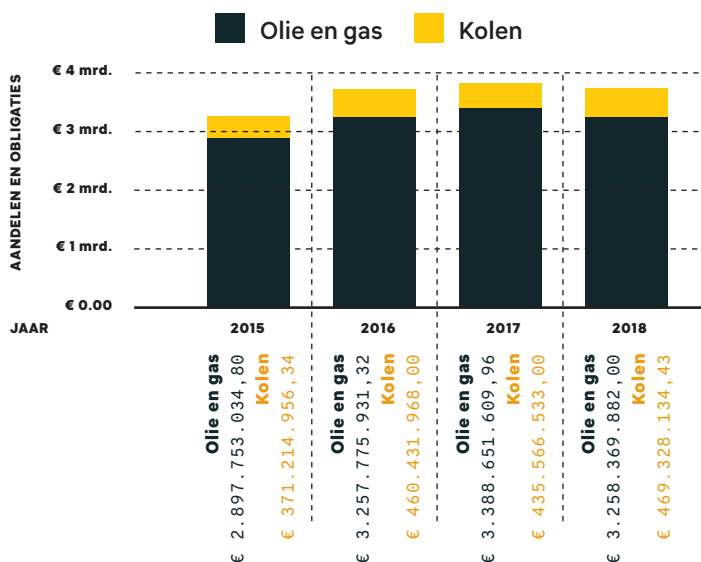
De investeringen in olie en gas stegen geleidelijk van 2015 tot 2017, met een lichte daling in 2018. Het totaal bedroeg in 2018 een investering van 3,3 miljard. Vier van de vijf grootste investeringen van Zorg en Welzijn in fossiele brandstoffen — alle olie- en gasmaatschappijen — behoren tot de 20 belangrijkste bedrijven die samen ongeveer de helft van de wereldwijde uitstoot hebben veroorzaakt³³. Olie- en gasbedrijven hebben een misleidend verhaal gepropageerd dat zij de noodzakelijke 'overbruggende' brandstoffen leveren voor de overgang van kolen naar hernieuwbare energie, omdat ze minder koolstofintensief zijn dan kolen.

Samenstelling van Zorg en Welzijns investeringen in fossiele brandstoffen in 2018

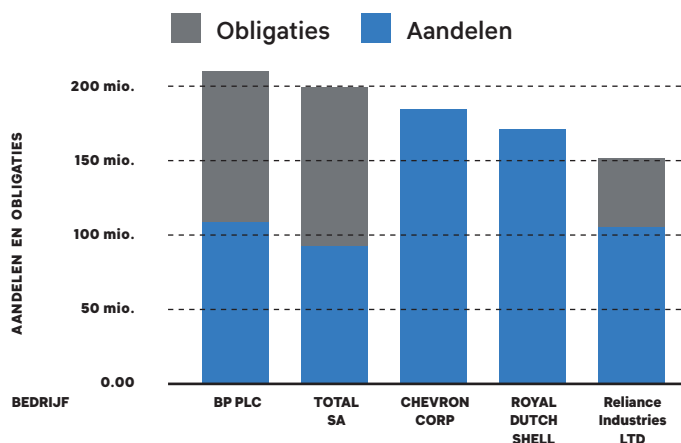

De realiteit is dat we geen tijd hebben om met olie en gas de kloof te overbruggen. Zorg en Welzijn stelt dat "de wereld de komende jaren niet zonder fossiele energie kan"³⁴. Echter door nu nog te investeren in **nieuwe** olie- en gasinfrastructuur zorgt het ervoor dat we afhankelijk worden van een infrastructuur die we uiterlijk halverwege deze eeuw niet meer mogen gebruiken als we het Parijsakkoord opvolgen.³⁵ Door bedrijven te steunen die nieuwe infrastructuur voor fossiele brandstoffen aanleggen geeft Zorg en Welzijn een verkeerd signaal af.

Totale investeringen van Zorg en Welzijn in fossiele brandstoffen 2015-2018

Top 5 Aandelen en obligaties van Zorg en Welzijn in fossiele brandstofbedrijven 2018

British Petroleum's Deepwater Horizon olieramp en de gezondheidsconsequenties

Olie- en gasinfrastructuur heeft op dit moment al ernstige gevolgen voor de veiligheid en de gezondheid van mensen: van aardbevingen veroorzaakt door (gas)winning tot explosies van pijpleidingen en schendingen van mensenrechten. Veel van de grote bedrijven waar Zorg en Welzijn in investeert brengen schade toe aan het milieu en de volksgezondheid. Een voorbeeld is British Petroleum (BP), het fossiele bedrijf waar Zorg en Welzijn het meest in heeft geïnvesteerd.

33 <https://www.theguardian.com/sustainable-business/2017/jul/10/100-fossil-fuel-companies-investors-responsible-71-global-emissions-cdp-study-climate-change>

34 Correspondentie tussen PFZW en Fossilvrij NL

35 <http://priceofoil.org/content/uploads/2017/11/gas-briefing-nov-2017-v5.pdf>

British Petroleum in de Golf van Mexico:

De Deepwater Horizon olieramp uit 2010 wordt gezien als een van de ergste milieurampen in de geschiedenis van de Verenigde Staten. Na een explosie op het booreiland Deepwater Horizon in de Golf van Mexico, waarbij 11 mensen om het leven kwamen, lekten 172 miljoen vaten olie de zee in. Dit had niet alleen serieuze gevolgen voor dieren — het aantal gestorven zeevogels reikt waarschijnlijk tot ver in de honderdduizenden — maar ook voor de menselijke gezondheid. Binnen een paar maanden zochten meer dan 300 mensen behandeling voor olievervuiling-gerelateerde

symptomen. Bijna acht jaar later hebben de Amerikaanse National Institutes of Health geconstateerd dat werknemers die betrokken waren bij het opruimen van verontreinigingen negatieve gezondheidsconsequenties ervaren door zogenaamde olie-verspreidende middelen. Deze manifesteren zich in een reeks gezondheidsproblemen, waaronder huid- en oogirritatie, hoesten en piepende ademhaling. Onderzoeksdirecteur Linda Birbaum, PhD zei over de werknemers: "Hoewel symptomen geen ziekte zijn, hebben veel mensen die aan de lekkage werkten een stressvolle ervaring gehad. Sommigen voelen zich nog steeds niet goed en we weten niet welke factoren daaraan bijdragen."

"The Tragedy of the Horizon" — Financiële risico's en tijdshorizon

Zorg en Welzijn heeft in correspondentie en openbare documenten hun beleid op het gebied van klimaat beschreven als een strategie om de risico's voor hun portefeuille te beperken en hun betrokkenheid bij een leefbare wereld te tonen³⁶. In het jaarverslag 2017 staan echter de resultaten van hun eigen portefeuillanalyse met betrekking tot klimaatrisico's³⁷. De conclusie van deze risicoanalyse is als volgt: "ondanks dat het totale klimaatgerelateerde risico dat inherent is aan de investeringen van onze klanten op dit moment aanzienlijk is, is het relatief beperkt in vergelijking met andere risico's, zoals renterisico"³⁸. De (reken)rente is echter niet te beïnvloeden door het fonds, het is een extern risico. Dit in tegenstelling tot de investeringen en de mate van klimaatrisico die dit met zich mee brengt. De analyse legt echter niet uit waarom het fonds zijn klimaatrisico niet drastisch terugbrengt.

Het is positief dat het pensioenfonds de klimaatrisico's in haar portefeuille inzichtelijk maakt. Helaas geeft Zorg en Welzijn onvoldoende inzicht in de methodiek die het fonds hiervoor gebruikt. Hoewel het pensioenfonds de methodes niet deelt, geeft het wel aan dat het een beleggingshorizon van 15 jaar heeft gebruikt, waarbij het zijn portefeuille heeft getest in drie klimaatscenario's, waarbij in één scenario het twee-graden-doel wordt bereikt³⁹. Het klimaatakkoord van Parijs gaat uit van het 1,5°C doel, dit vereist meer ombuiging en levert dus grotere risico's voor de portefeuille op. Om de bewering van Zorg en Welzijn — dat het klimaatrisico aanzienlijk, maar relatief klein is — volledig te kunnen beoordelen, zou het fonds meer transparant moeten zijn over en inzicht moeten geven in de methodiek die het fonds gebruikt om klimaatrisico's te berekenen.

Wanneer de overheid daadwerkelijk beleidsmaatregelen neemt om de opwarming tot twee graden te beperken, leidt dit volgens een onderzoek van Mercer en het Center for International Environmental Law (CIEL) tot het hoogste portefeuillerisico voor de 10 tot 35 jaar⁴⁰. Dit komt omdat de beleidsmaatregelen en de technologische transformatie die nodig zijn de toestand van de markt aanzienlijk zullen verstoren gezien de beperkte tijd die we nog hebben om de opwarming tot 2°C te beperken. Dit betekent dat de fossiele brandstofsector waarschijnlijk getroffen wordt, omdat de voorraden fossiele brandstoffen die zij bezitten niet zullen mogen worden opgepompt. Daardoor is de echte waarde van fossiele bedrijven lager dan nu wordt aangenomen, omdat hier geen rekening mee is gehouden in de huidige waarde. Zo heeft Chevron, Zorg en Welzijns derde grootste fossiele investering, toegezegd om zijn eigen uitstoot te beperken⁴¹ (scope 1 en 2), maar niet de uitstoot die veroorzaakt wordt doordat zijn klanten de fossiele brandstoffen die het produceert gebruiken, de scope 3.

De directeur van de Bank of England, Mark Carney, noemde het gebruik om slechts tien jaar vooruit te denken in het beste geval de 'tragedy of the horizon'⁴²:

Zorg en Welzijn hanteert de tijdshorizon van vijftien jaar. Deze horizon is te kort om de volledige impact van het klimaatakkoord mee te nemen. Als pensioenfonds dat zowel voor de huidige als de toekomstige pensioenspaarders verantwoordelijk is, moet Zorg en Welzijn een veel langere tijdshorizon hanteren. In zijn Beleid verantwoord beleggen uit juni 2014 stelt Zorg en Welzijn zelf dat de lange termijn leidend is:

36 <https://www.pggm.nl/english/who-we-are/press/Pages/PFZW-halves-the-CO2-footprint-of-its-investments.aspx>; correspondentie tussen PFZW en Fossilvrij NL

37 <https://www.pfzw.nl/over-ons/zo-beleggen-we/hoe-we-duurzaam-beleggen/verslagen-duurzaam-beleggen.html>

38 <https://www.pfzw.nl/over-ons/zo-beleggen-we/hoe-we-duurzaam-beleggen/verslagen-duurzaam-beleggen.html>

39 <https://www.pfzw.nl/over-ons/zo-beleggen-we/hoe-we-duurzaam-beleggen/verslagen-duurzaam-beleggen.html>

40 <https://www.mercer.com/content/dam/mercer/attachments/private/nurture-cycle/gi-2016-responsible-investments-a-guide-to-climate-change-investment-risk-management-for-us-public-defined-benefit-plan-trustees-mercer.pdf>

41 <https://www.msn.com/en-us/money/companies/chevron-pledges-alignment-with-paris-accord-but-wont-cap-output/ar-BBTibq1>

42 <https://www.bis.org/review/r151009a.pdf>

"PFZW ziet een beleggingsbeleid dat op de lange termijn is gericht als de beste manier om de pensioenambitie te kunnen realiseren en bij te dragen aan een duurzame en houdbare wereld."⁴³ In het jaar 2100, wanneer de volgende generatie pensioenspaarders van Zorg en Welzijn stopt met werken, zou de potentiële economische schade in een 4°C-scenario

kunnen oplopen tot 50 procent van het Bruto Binnenlands Product. In een wereld met 2°C opwarming zouden de verliezen beperkt blijven tot minder dan 10 procent⁴⁴. Het is vanuit het perspectief van een langetermijnbelegger als Zorg en Welzijn financieel verstandig om in te zetten op een scenario met zo min mogelijk schade.

Geen tijd voor dialoog, we hebben actie nodig!

De klimaatcrisis is een urgent en omvangrijk probleem; er is op korte termijn actie nodig. Investeerders kunnen niet treuzelen en grote fossiele bedrijven voorzichtig aansporen hun bedrijfsmodellen te veranderen. Tot nu toe heeft dit namelijk geen tot weinig concrete resultaten opgeleverd. Er is weinig aanleiding om te geloven dat deze bedrijven kunnen veranderen of daartoe bereid zijn. Een nieuw rapport van de denktank Carbon Tracker uit september 2019 toont aan dat "alle oliemaatschappijen [...] nog steeds meer in olie en gas [investeren] dan goed is voor het klimaat."⁴⁵ "Volgens Carbon Tracker passen de meeste aangekondigde projecten voor oliewinning (60 tot 83 procent) van de oliesector niet bij de klimaatdoelen van Parijs. Voor aardgaswinning is dat 13 tot 25 procent."⁴⁶

Net zoals de geraamde productie van Chevron waarnaar eerder werd verwezen, laat het meest recente *Sky Scenario* van Shell zien dat zijn klimaatambitie niet eens in de buurt komt bij waar het moet zijn om de opwarming tot 2°C te beperken, laat staan 1,5°C. Het scenario streeft naar een waarschijnlijkheid van 2 op 3 om de opwarming onder de 2°C te houden en gaat ervan uit dat dit bereikt wordt door niet-geteste technologieën als de opslag van CO₂⁴⁷. Zorg en Welzijn volgt een benadering gebaseerd op engagement of 'intensieve dialoog' richting Shell, de vierde grootste investering van Zorg en Welzijn in fossiele brandstoffen. Zorg en Welzijn onthield zich van stemmen bij de aandeelhouders-resolutie van Follow This in 2017 die een snellere transitie uit fossiele brandstoffen eiste, omdat het "het ontwikkelen van eigen emissiedoelstellingen door Shell erkent"⁴⁸. Het *Sky Scenario* van Shell geeft echter geen vertrouwen in daadwerkelijke actie van het bedrijf om zijn emissies terug te brengen.

Zorg en Welzijn heeft zijn divesterings- en engagement-strategieën gecoördineerd. Naar eigen zeggen maakt Zorg en Welzijn gebruik van een CO₂-budget om te bepalen uit welke bedrijven het divesteert: "Elk jaar rangschikken we de nutsbedrijven en bedrijven in de materiaal- en energie-sectoren in de beursgenoteerde aandelenportefeuille op basis van hun CO₂-voetafdruk"⁴⁹.

Voordat het pensioenfonds stopt met investeren in bedrijven, gaat Zorg en Welzijn eerst in gesprek met de slechtst presterende bedrijven over de doelstellingen m.b.t. CO₂-uitstoot die de bedrijven moeten behalen om in aanmerking te blijven komen voor investeringen. Zorg en Welzijn voert vervolggesprekken met bedrijven die de doelstellingen voor decarbonisatie niet hebben gehaald en waarvan Zorg en Welzijn een deel van zijn belangen heeft verkocht. Het pensioenfonds geeft aan dat er spanning zit in deze gemengde aanpak, omdat het zowel probeert bedrijven te laten vergroenen als divesteert uit bedrijven. "We accepteren deze dubbelzinnigheid, omdat onze methode de nadruk legt op de noodzaak van snelle actie om de onbeheersbare effecten van klimaatverandering te voorkomen"⁵⁰.

Hoewel de toewijding aan het proces van 'intensieve dialoog' (engagement) en divestering in het licht van klimaatverandering bewonderenswaardig is, doet Zorg en Welzijn niet snel genoeg afstand van zijn fossiele investeringen en heeft het in plaats daarvan juist meer geïnvesteerd. Ook al helpt het gebruik van doelen m.b.t. CO₂-uitstoot om olie-, gas- en kolenbedrijven uit te sluiten, is het een strategie die slechts een deel van het probleem adresseert. Het omvat namelijk niet alle potentiële reserves die het bedrijf van plan is in de toekomst te exploiteren, ook al is die exploitatie fysiek niet mogelijk als we de klimaatdoelen willen bereiken.

In een tijd waarin de gezondheid van mens en milieu op het spel staat, moeten we niet alleen kijken naar uitstoot van de fossiele sector in het verleden, maar ook naar de reserves die een bedrijf nog in het bezit heeft en van plan is te exploiteren. Veel bedrijven zijn nog lang niet van plan te stoppen met het winnen van fossiele brandstoffen en het aanleggen van nieuwe infrastructuur. Als er gekeken wordt naar de morele waarden van de sector zorg en welzijn en de noodzaak om klimaatrisico's te beperken vanuit financieel oogpunt zou Zorg en Welzijn de gehele fossiele sector op zijn uitsluitingslijst moeten plaatsen.

43 https://www.pfzw.nl/Documents/Over-ons/verantwoord-beleggen/Beleid_Verantwoord_Beleggen.pdf

44 <https://www.mercer.com/our-thinking/climate-change-investment-risk-management.html#contactForm>

45 <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/09/05/shell-en-total-winnen-nog-te-veel-olie-a3972413>

46 <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/09/05/shell-en-total-winnen-nog-te-veel-olie-a3972413>

47 <http://priceofoil.org/2018/03/28/shell-game-oil-company-says-climate-future-is-fossil-fuelled/>

48 <https://www.pfzw.nl/content/dam/pfzw/web/over-ons/dit-vinden-we/standpunten/2017/20170524-stemverklaring-ava-shell.pdf>

49 <https://www.pggm.nl/wie-zijn-we/jaarverslagen/Documents/PGGM%20Jaarverslag%20Verantwoord%20Beleggen%202017.pdf>

50 <https://www.pggm.nl/wie-zijn-we/jaarverslagen/Documents/PGGM%20Jaarverslag%20Verantwoord%20Beleggen%202017.pdf>

Conclusie

Zorg en Welzijn heeft in 2015 een veelbelovend begin gemaakt met voornemens voor een duurzamer investeringsbeleid. Het pensioenfonds heeft toegezegd om in 2020 zijn investeringen in steenkool grotendeels af te stoten, het in fossiele energie geïnvesteerde vermogen met 30% te verminderen, te investeren in hernieuwbare energie en de CO₂-voetafdruk van zijn portefeuille tegen 2020 te halveren. Zorg en Welzijn heeft daarnaast een klimaatrisicoanalyse uitgevoerd in 2017. Dit is een goede methodiek om deze risico's in kaart te brengen. Het is een eerste stap de portefeuille aan te passen zodat deze minder risicovol is met betrekking tot de komende klimaatmaatregelen. De methodiek van deze risicoanalyse is echter van belang en is nu niet inzichtelijk.

Dit onderzoek laat zien dat de voornemens van het pensioenfonds met betrekking tot steenkool en fossiele energie niet worden uitgevoerd en tot nu toe niet tot een significant

ander investeringsbeleid leiden. De investeringen van Zorg en Welzijn in steenkool nemen juist zelfs toe. Het feit dat de miljardeninvesteringen van Zorg en Welzijn in olie en gas eveneens groeien is ook in contrast met het voorgenomen meer duurzame beleid. Deze fossiele investeringen versterken de fossiele economie, en zorgen ervoor dat we nog tientallen jaren aan nieuwe fossiele infrastructuur vastzitten.

We hebben nog slechts 11 jaar om onder de 1,5°C opwarming te blijven. De investeringen van Zorg en Welzijn zijn helaas nog niet in lijn met deze doelstelling, zoals afgesproken in het klimaatakkoord van Parijs. Gezien de verantwoordelijkheid die Zorg en Welzijn draagt voor de financiële zekerheid van haar deelnemers op de lange termijn en met het oog op het klimaat en de volksgezondheid moet Zorg en Welzijn zo snel mogelijk en volledig uit fossiele brandstoffen divesteren.

Aanbevelingen

Op basis van deze conclusies doen wij de volgende hoofdaanbeveling:

Voeg de fossiele brandstoffensector, net als tabak, nucleaire wapens en kinderarbeid, toe aan de uitsluitingslijst. Zorg en Welzijn kan dit doel grotendeels bereiken door de bedrijven vermeld op de Global Coal Exit List van Urgewald en de Carbon Underground 200™ van Fossil Free Indexes op de uitsluitingslijst te plaatsen.

Meer specifiek doen wij de volgende aanbevelingen voor de investeringsportefeuille van Zorg en Welzijn:

1. Divesteer, in het eerste kwartaal van 2020, volledig uit de kolensector

— Zorg en Welzijn moet de laatste 469 miljoen aan investeringen in kolenbedrijven afstoten.

2. Divesteer voor 2024 volledig uit de olie- en gassector

— Zorg en Welzijn moet de koers verleggen: in plaats van steeds méér te investeren in de olie- en gassector, moet het nu beginnen met divesteren. Als eerste haar eigen belofte waarmaken om in 2020 afstand te doen van ten minste 30 procent van zijn fossiele investeringen, zoals toegezegd in 2015. Vervolgens een plan opstellen om tegen 2024 (binnen vijf jaar) een volledig fossielvrije portefeuille te realiseren.

3. Publiceer en voer nieuwe klimaatrisicoanalyses uit

— Zorg en Welzijn moet zijn methodiek voor het berekenen van klimaatrisico's en de uitkomsten van de analyses volledig publiceren. Verder moet het basisscenario uitgaan van een maximaal toelaatbare temperatuurstijging van 1,5°C. Tevens moet het zich baseren op een langere tijdshorizon, aangezien de volledige transitie tot 2050 zal duren. Het beleggingsbeleid zal in lijn moeten worden gebracht met aanvaardbare risico/winst verhoudingen op basis van dit scenario. Daarmee maakt Zorg en Welzijn zijn portefeuille klimaatbestendig.

Methodiek – De data van Pensioenfonds Zorg en Welzijn

De cijfers zijn gebaseerd op de beleggingsgegevens van december 2017 en december 2018. Deze zijn afkomstig van de website van Zorg en Welzijn. Het pensioenfonds publiceert gemakkelijk toegankelijke waarden van zijn investeringen (met een jaar vertraging), waaronder aandelen, bedrijfsobligaties en private equity. Zowel directe als indirecte beleggingen zijn hierin meegenomen.

De gegevens uit 2015 en 2016 werden rechtstreeks van Zorg en Welzijn verkregen op verzoek van Fossilvrij NL. De data werden verkregen na een verzoek om informatie voor een eerste versie van het Pensioenklimaatlabel van Fossilvrij NL in 2017. Fossilvrij NL vroeg Zorg en Welzijn destijds om zijn investeringen te delen aan de hand van de lijst van 120 steenkoolbedrijven die nieuwe steenkoolcentrales ontwikkelen van Urgewald en de lijst van 100 olie- en gasmaatschappijen van Fossil Free Indexes van 2016 (zie hieronder meer informatie over beide datasets). Sinds die

tijd hebben de Urgewald en Fossil Free Indexes de analyse voortgezet en zijn de lijsten bijgewerkt en meer robuust. De gegevens van 2015 en 2016 zijn daardoor mogelijk iets minder compleet dan die van 2017 en 2018.

Zorg en Welzijn publiceert ook diepgaande, jaarlijkse rapportages over zijn investeringsstrategie en over de voortgang op zijn duurzaamheidsdoelstellingen. Met behulp van deze rapporten konden we de positie van het pensioenfonds op een aantal punten analyseren, naast de methodologie die het hanteert om te bepalen welke bedrijven het uit zijn portefeuille uitsluit.

De achterliggende cijfers over de investeringen van Zorg en Welzijn in olie-, gas- en kolenbedrijven in 2018 zijn te vinden in de bijlagen. De cijfers voor 2015-2017 staan op de website van Fossilvrij NL.

Investeringen in steenkool

Dit rapport maakt gebruik van de Global Coal Exit List (GCEL), opgesteld door Urgewald, om de omvang van investeringen in kolen in de beleggingsportefeuille van Zorg en Welzijn vast te stellen. De database omvat alle belangrijke spelers in de thermische kolenindustrie in de hele waardeketen. Een bedrijf wordt vermeld als het voldoet aan ten minste een van de volgende drie criteria:

1. 30% of meer van de energieproductie of omzet is gebaseerd op kolen;
2. De jaarlijkse productie is meer dan 20 miljoen ton kolen of het bedrijf heeft meer dan 10.000MW aan door kolengestookte capaciteit per jaar; en/of
3. Het bedrijf is van plan om nieuwe kolencentrales, kool-naar-olie- of kool-naar-gasfaciliteiten te bouwen, nieuwe mijnen te ontwikkelen en/of nieuwe infrastructuur voor kolentransport aan te leggen.

Voor dit rapport gebruikten we de lijst van 120 kolencentraleontwikkelaars in plaats van die van de 120 grootste energiebedrijven (geïnstalleerde steenkoolcapaciteit) om bedrijven te identificeren die de kolenproductie expliciet verhogen – in directe tegenstrijd met het klimaatakkoord van Parijs.

De GCEL geeft de hoeveelheid geplande steenkoolcentrales in MW aan door moedermaatschappijen en dochterondernemingen. GCEL biedt een bandbreedte van geschatte geplande uitbreidingen. De onderkant van de bandbreedte geeft de geplande uitbreiding van alleen de opgegeven dochteronderneming aan, terwijl de bovenkant de totale geplande kolenuitbreiding aangeeft voor het moederbedrijf inclusief de dochteronderneming.

Investeringen in olie en gas

Dit rapport maakt gebruik van de Carbon Underground 200™, ontwikkeld door Fossil Free Indexes. De Carbon Underground 200™ identificeert de 100 grootste openbare olie- en gasbedrijven wereldwijd, beoordeeld op basis van het potentieel voor CO₂-uitstoot van hun gerapporteerde

fossiele brandstofreserves. Naast de olie- en gasbedrijven die de Carbon Underground in kaart heeft gebracht, hebben we ook bedrijven opgenomen die door Zorg en Welzijn zelf zijn gecategoriseerd als olie en gas.

Bijlage 1

Divesteren is mogelijk!

De afgelopen jaren wordt steeds meer erkend dat de investeringen van pensioenfondsen in de fossiele brandstofindustrie grote gevolgen hebben voor hun klimaatimpact en hun financiële prestaties. Veel beleggers trekken zich inmiddels terug uit fossiele bedrijven. De Noorse financiële dienstverlener en pensioenbeheerder Storebrand heeft 98 fossiele bedrijven op zijn uitsluitingslijst staan⁵¹. Het Deense pensioenfonds MP Pension verkoopt zijn aandelen in de tien grootste oliebedrijven, omdat die onvoldoende doen om de doelstellingen van Parijs te halen⁵². Investeerders zoals de NN Groep, KLP en AXA hebben de meeste teerzand- en kolenbedrijven uit hun portefeuilles verwijderd. De pensioenfondsen van de steden New York en Londen en de vermogensbeheerders van de University of California hebben zelfs aangekondigd volledig uit fossiele brandstoffen te zullen stappen. Andere investeerders laten dus zien dat divesteren uit fossiele brandstoffen mogelijk is.”

51 <https://www.insurancebusinessmag.com/uk/business-news/storebrand-asa-announces-an-exit-from-coal-117740.aspx>

52 <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-09-03/a-20-billion-fund-in-denmark-is-dumping-10-major-oil-companies>

Bijlage 2

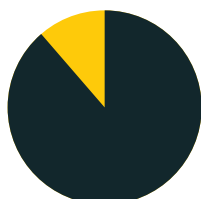
Samenvatting van Zorg en Welzijns investeringen in fossiele brandstoffen 2015-2018

Alle cijfers
zijn in
duizenden
euro's

Zorg en Welzijns investeringen in fossiele brandstoffen in 2015

■ Olie en gas
2.897.753

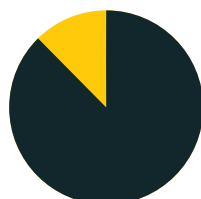
■ Kolen
371.215

Zorg en Welzijns investeringen in fossiele brandstoffen in 2016

■ Olie en gas
3.257.776

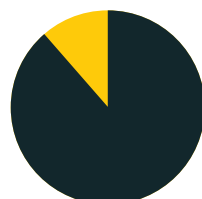
■ Kolen
460.432

Zorg en Welzijns investeringen in fossiele brandstoffen in 2017

■ Olie en gas
3.388.652

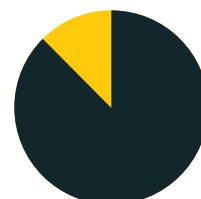
■ Kolen
435.567

Zorg en Welzijns investeringen in fossiele brandstoffen in 2018

■ Olie en gas
3.258.370

■ Kolen
469.328

Bijlage 3

Zorg en Welzijns investeringen in olie- en gasbedrijven 2018

Alle cijfers
zijn in
duizenden
euro's

Bedrijf	Sector	Aandelen per 31/12/18	Obligaties per 31/12/18	Totaal
ADARO ENERGY TBK PT	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.696,33	€ 0,00	€ 2.696,33
Aker BP ASA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.518,02	€ 0,00	€ 1.518,02
ANADARKO PETROLEUM CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.574,93	€ 0,00	€ 4.574,93
APACHE CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.005,65	€ 0,00	€ 2.005,65
APPROACH RESOURCES	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 39,94	€ 0,00	€ 39,94
BANPU PUBLIC CO LTD-NVDR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 262,12	€ 0,00	€ 262,12
BASF SE	Chemicals	€ 92.345,52	€ 0,00	€ 92.345,52
BASHNEFT PJSC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.236,20	€ 0,00	€ 1.236,20
BHARAT PETROLEUM CORP LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 12.998,65	€ 0,00	€ 12.998,65
BP PLC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 109.018,71	€ 102.091,07	€ 211.109,78
CABOT OIL & GAS CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 8.955,66	€ 0,00	€ 8.955,66
CALTEX AUSTRALIA LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 16.459,97	€ 0,00	€ 16.459,97
CANADIAN NATURAL RESOURCES	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.865,69	€ 0,00	€ 3.865,69
CENOVUS ENERGY INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.262,67	€ 0,00	€ 1.262,67
CENTRICA	Multi-Utilities	€ 6.158,43	€ 0,00	€ 6.158,43
CHENIERE ENERGY INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 12.895,35	€ 3.602,89	€ 16.498,24
CHEVRON CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 185.742,05	€ 0,00	€ 185.742,05
CHINA COAL ENERGY CO-H	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 986,78	€ 0,00	€ 986,78
CHINA PETROLEUM & CHEMICAL-H	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 52.459,11	€ 0,00	€ 52.459,11
CHINA SHENHUA ENERGY CO-H	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 6.694,71	€ 0,00	€ 6.694,71
CNOOC LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 69.828,27	€ 0,00	€ 69.828,27
CONCHO RESOURCES INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 19.984,64	€ 0,00	€ 19.984,64
CONOCOPHILLIPS	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 53.810,60	€ 0,00	€ 53.810,60
CONTINENTAL RESOURCES INC / OK	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.796,30	€ 4,74	€ 2.801,04
COSAN SA INDUSTRIA COMERCIO	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.687,37	€ 0,00	€ 2.687,37
COSMO ENERGY HLDGS	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.970,64	€ 0,00	€ 2.970,64
DANA GAS	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.197,84	€ 0,00	€ 2.197,84
DELEK GROUP LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4,49	€ 50,59	€ 55,08
DEVON ENERGY CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 10.829,07	€ 0,00	€ 10.829,07
ECOPETROL SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.118,54	€ 0,00	€ 3.118,54
ECOPETROL SA-SPONSORED ADR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 7.763,65	€ 0,00	€ 7.763,65
EMPRESAS COPEC SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 11.566,76	€ 0,00	€ 11.566,76
ENAGAS SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 24.000,41	€ 0,00	€ 24.000,41
ENBRIDGE INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 61.237,33	€ 0,00	€ 61.237,33
ENCANA CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 972,78	€ 12,87	€ 985,65
ENERGY ABSOLUTE	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 922,49	€ 0,00	€ 922,49
ENGIE	Multi-Utilities	€ 33.895,78	€ 0,00	€ 33.895,78
ENI SPA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 48.489,50	€ 56.574,97	€ 105.064,47
EOG RESOURCES INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 32.589,64	€ 0,00	€ 32.589,64
EQT CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.651,50	€ 0,00	€ 4.651,50
EXXARO RESOURCES LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.732,32	€ 0,00	€ 4.732,32
EXXON MOBIL CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 56.289,23	€ 0,00	€ 56.289,23
GALP ENERGIA SGPS SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 24.262,58	€ 0,00	€ 24.262,58
GAZPROM	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.837,52	€ 0,00	€ 2.837,52
GAZPROM OAO-SPON ADR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 10.411,81	€ 0,00	€ 10.411,81
GRUPA LOTOS SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.444,78	€ 0,00	€ 1.444,78
HELLENIC PETROLEUM SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 135,53	€ 0,00	€ 135,53
HESS CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.234,54	€ 91,42	€ 2.325,96

Bijlage 3

Zorg en Welzijns investeringen in olie- en gasbedrijven 2018

Alle cijfers
zijn in
duizenden
euro's

Bedrijf	Sector	Aandelen per 31/12/18	Obligaties per 31/12/18	Totaal
HINDUSTAN PETROLEUM CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 7.224,43	€ 0,00	€ 7.224,43
HOLLYFRONTIER CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 14.414,86	€ 2.540,38	€ 16.955,24
HUSKY ENERGY INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.002,41	€ 0,00	€ 1.002,41
IDEMITSU KOSAN CO LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.360,36	€ 0,00	€ 2.360,36
IMPERIAL OIL LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.904,23	€ 0,00	€ 2.904,23
INDIAN OIL CORP LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 10.971,11	€ 0,00	€ 10.971,11
INNER MONGOLIA YITAI COAL-B	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.367,37	€ 0,00	€ 1.367,37
INPEX CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 6.835,17	€ 0,00	€ 6.835,17
INTER PIPELINE LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.422,22	€ 0,00	€ 4.422,22
IRPC PCL - NVDR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 190,61	€ 0,00	€ 190,61
JAPAN PETROLEUM EXPLORATION	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 900,55	€ 0,00	€ 900,55
JXTG Holdings Inc	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 20.915,53	€ 0,00	€ 20.915,53
CHILD MORGAN INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 29.352,98	€ 0,00	€ 29.352,98
LUKOIL OIL COMPANY	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 14.742,40	€ 0,00	€ 14.742,40
LUNDIN PETROLEUM AB	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.175,30	€ 0,00	€ 3.175,30
MANGALORE REFINERY & PETRO	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 0,03	€ 0,00	€ 0,03
MARATHON OIL CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.478,82	€ 0,00	€ 2.478,82
MARATHON PETROLEUM CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 38.389,94	€ 0,00	€ 38.389,94
Mistui	Chemicals	€ 11.940,77	€ 0,00	€ 11.940,77
MOL HUNGARIAN OIL	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.644,55	€ 0,00	€ 2.644,55
MOTOR OIL SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 7.047,37	€ 0,00	€ 7.047,37
MURPHY OIL CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 871,25	€ 1.976,27	€ 2.847,52
NESTE OYJ	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 9.048,90	€ 0,00	€ 9.048,90
NEWFIELD EXPLORATION CO	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.678,79	€ 0,00	€ 2.678,79
NOBLE ENERGY INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.773,35	€ 1.775,65	€ 6.548,99
NOVATEK OAO	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 25.053,40	€ 0,00	€ 25.053,40
NOVATEK OAO-SPONS GDR REG S	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 23.609,78	€ 0,00	€ 23.609,78
OCCIDENTAL PETROLEUM CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 9.423,37	€ 0,00	€ 9.423,37
OIL & NATURAL GAS CORP LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.685,35	€ 0,00	€ 3.685,35
OIL CO LUKOIL PJSC ADR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 37.173,88	€ 0,00	€ 37.173,88
OIL INDIA LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.680,25	€ 0,00	€ 1.680,25
OIL REFINERIES LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.036,50	€ 0,00	€ 4.036,50
OIL SEARCH LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.893,65	€ 0,00	€ 1.893,65
OMV AG	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 13.632,81	€ 13.009,47	€ 26.642,28
ONEOK INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 17.265,37	€ 0,00	€ 17.265,37
ORIGIN ENERGY LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.117,26	€ 0,00	€ 2.117,26
PAKISTAN PETROLEUM LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.142,18	€ 0,00	€ 2.142,18
PAZ OIL CO LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.479,70	€ 0,00	€ 2.479,70
PEMBINA PIPELINE CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 11.905,11	€ 0,00	€ 11.905,11
PETROBRAS - PETROLEO BRAS	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.412,88	€ 0,00	€ 2.412,88
PETROBRAS - PETROLEO BRAS-PR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 9.350,21	€ 0,00	€ 9.350,21
PETROLEO BRASILEIRO-SPON ADR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 5.961,36	€ 0,00	€ 5.961,36
PETROLEO BRASIL-SP PREF ADR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.371,20	€ 0,00	€ 3.371,20
PETRON CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 780,53	€ 0,00	€ 780,53
PETRONAS DAGANGAN BHD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.687,09	€ 0,00	€ 4.687,09
PETRONET LNG	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.691,58	€ 0,00	€ 1.691,58
PHILLIPS 66	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 43.491,27	€ 0,00	€ 43.491,27
PIONEER NATURAL RESOURCES CO	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 33.168,30	€ 0,00	€ 33.168,30

Bijlage 3

Zorg en Welzijns investeringen in olie- en gasbedrijven 2018

Alle cijfers
zijn in
duizenden
euro's

Bedrijf	Sector	Aandelen per 31/12/18	Obligaties per 31/12/18	Totaal
POLSKI KONCERN NAFTOWY ORLEN	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.618,95	€ 0,00	€ 1.618,95
POLSKIE GORNICTWO NAFTOWE I	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.725,10	€ 0,00	€ 2.725,10
PTT EXPLOR & PROD PCL-NVDR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 5.099,58	€ 0,00	€ 5.099,58
PTT PCL-NVDR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 49.257,71	€ 0,00	€ 49.257,71
QATAR GAS TRANSPOR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 202,16	€ 0,00	€ 202,16
RANGE RESOURCES CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.089,07	€ 4.334,45	€ 5.423,53
RELIANCE INDUSTRIES LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 105.364,61	€ 46.411,62	€ 151.776,23
REPSOL SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 37.486,20	€ 14.296,52	€ 51.782,73
ROSNEFT OJSC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.186,73	€ 0,00	€ 1.186,73
ROSNEFT OJSC-REG S GDR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.705,10	€ 0,00	€ 2.705,10
ROYAL DUTCH SHELL PLC-A SHS (NL)	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 44.454,44	€ 0,00	€ 44.454,44
ROYAL DUTCH SHELL PLC-A SHS (UK)	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 51.059,24	€ 0,00	€ 51.059,24
ROYAL DUTCH SHELL PLC-B SHS (UK)	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 76.301,24	€ 0,00	€ 76.301,24
SANDRIDGE ENERGY I	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 877,89	€ 0,00	€ 877,89
SANTOS LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.697,27	€ 0,00	€ 1.697,27
Sasol	Chemicals	€ 9.949,18	€ 0,00	€ 9.949,18
SEMIRARA MINING & POWER CORP.	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.052,52	€ 0,00	€ 2.052,52
SHOWA SHELL SEKIYU KK	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.811,67	€ 0,00	€ 1.811,67
SK INNOVATION CO LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 21.500,73	€ 0,00	€ 21.500,73
SNAM SPA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 14.242,51	€ 0,00	€ 14.242,51
S-OIL CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.288,41	€ 0,00	€ 2.288,41
SUNCOR ENERGY INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 83.891,81	€ 0,00	€ 83.891,81
SURGUTNEFTEGAS-SP ADR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 5.461,81	€ 0,00	€ 5.461,81
SURGUTNEFTEGAZ	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 14.636,78	€ 0,00	€ 14.636,78
TAMBANG BATUBARA BUKIT ASAM	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 7.457,45	€ 0,00	€ 7.457,45
TARGA RESOURCES CO	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.655,55	€ 10.417,66	€ 15.073,21
TATNEFT	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 11.798,37	€ 0,00	€ 11.798,37
TATNEFT PJSC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 24.791,72	€ 0,00	€ 24.791,72
THAI OIL PCL-NVDR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 6.772,90	€ 0,00	€ 6.772,90
TITAN ENERGY LLC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 19,74	€ 0,00	€ 19,74
TOTAL SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 93.630,15	€ 106.056,54	€ 199.686,69
TOURMALINE OIL CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.460,36	€ 0,00	€ 3.460,36
TRANSCANADA CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.313,82	€ 0,00	€ 4.313,82
TRANSNEFT	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 7.473,83	€ 0,00	€ 7.473,83
TUPRAS-TURKIYE PETROL RAFINE	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 6.398,26	€ 0,00	€ 6.398,26
ULTRAPAR PARTICIPACOES SA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.012,14	€ 0,00	€ 3.012,14
ULTRAPAR PARTICIPAC-SPON ADR	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.130,10	€ 0,00	€ 2.130,10
UNITED TRACTORS TBK PT	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.483,89	€ 0,00	€ 4.483,89
VALERO ENERGY CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 56.940,73	€ 0,00	€ 56.940,73
VOPAK	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.736,12	€ 0,00	€ 1.736,12
WHITEHAVEN COAL LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.008,12	€ 0,00	€ 1.008,12
WILLIAMS COS INC	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.110,59	€ 0,00	€ 4.110,59
WOODSIDE PETROLEUM LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.478,37	€ 0,00	€ 3.478,37
YANZHOU COAL MINING CO-H	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 2.849,74	€ 0,00	€ 2.849,74
CDN NAT RES	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 84,54	€ 0,00	€ 84,54
CIMAREX ENERGY CO	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.845,97	€ 0,00	€ 1.845,97
EQUINOR ASA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 48.806,82	€ 0,00	€ 48.806,82
GS HOLDINGS	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 8.881,39	€ 0,00	€ 8.881,39

Bijlage 3

Zorg en Welzijns investeringen in olie- en gasbedrijven 2018

Alle cijfers
zijn in
duizenden
euro's

Bedrijf	Sector	Aandelen per 31/12/18	Obligaties per 31/12/18	Totaal
DIAMONDBACK ENER I	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 7.798,02	€ 1.258,92	€ 9.056,94
ANTERO RESOURCES CORP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 1.119,72	€ 0,00	€ 1.119,72
EQUITRANS MIDSTREA	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.974,75	€ 0,00	€ 3.974,75
SOUL PATTINSON (WH)	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 140,32	€ 0,00	€ 140,32
HURRICANE ENERGY	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 570,49	€ 0,00	€ 570,49
ANTERO MIDSTREAM G	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 492,42	€ 91,39	€ 583,82
VIVA ENERGY GROUP	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 279,75	€ 0,00	€ 279,75
KUNLUN ENERGY CO LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 4.242,96	€ 0,00	€ 4.242,96
FORMOSA PETROCHEMI	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.579,47	€ 0,00	€ 3.579,47
OIL & GAS DEVELOPM	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 212,57	€ 0,00	€ 212,57
COAL INDIA LTD	Oil, Gas & Consumable Fuels	€ 3.274,40	€ 0,00	€ 3.274,40
AMERICAN MIDSTREAM PTR/F	ENERGY	€ 0,00	€ 6.635,31	€ 6.635,31
AmeriGas Partners LP	ENERGY	€ 0,00	€ 4.994,62	€ 4.994,62
AR	ENERGY	€ 0,00	€ 6.466,12	€ 6.466,12
Ascent Resources Utica Holdings, LLC	ENERGY	€ 0,00	€ 1.495,33	€ 1.495,33
BLUE RACER MID LLC/FINAN	ENERGY	€ 0,00	€ 63,87	€ 63,87
Bristow Group Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 22,49	€ 22,49
BRUIN E and P PARTNERS LLC	ENERGY	€ 0,00	€ 2.228,11	€ 2.228,11
Calfrac Well Services Ltd.	ENERGY	€ 0,00	€ 98,49	€ 98,49
California Resources Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 3.114,40	€ 3.114,40
Callon Petroleum Company	ENERGY	€ 0,00	€ 4.900,40	€ 4.900,40
Carrizo Oil & Gas Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 3.884,34	€ 3.884,34
Centennial Resource Development, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 2.100,39	€ 2.100,39
CGG	ENERGY	€ 0,00	€ 14,23	€ 14,23
Chaparral Energy Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 1.196,10	€ 1.196,10
Cheniere Energy Partners, L.P.	ENERGY	€ 0,00	€ 3.218,73	€ 3.218,73
Chesapeake Energy Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 5.911,41	€ 5.911,41
CNX Midstream Partners LP	ENERGY	€ 0,00	€ 43,08	€ 43,08
CONSOL Energy Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 2.901,30	€ 2.901,30
Covey Park Energy LLC	ENERGY	€ 0,00	€ 2.006,97	€ 2.006,97
Crestwood Equity Partners LP	ENERGY	€ 0,00	€ 2.270,49	€ 2.270,49
CrownQuest Operating, LLC	ENERGY	€ 0,00	€ 3.332,95	€ 3.332,95
Denbury Resources Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 2.736,83	€ 2.736,83
DYNCORP INTERNTL INC	ENERGY	€ 0,00	€ 3.367,93	€ 3.367,93
Endeavor Energy Resources, LP	ENERGY	€ 0,00	€ 2.639,66	€ 2.639,66
Energy Transfer Equity, L.P.	ENERGY	€ 0,00	€ 13.769,17	€ 13.769,17
ENLINK MIDSTREAM PARTNER	ENERGY	€ 0,00	€ 1.737,82	€ 1.737,82
EnQuest PLC	ENERGY	€ 0,00	€ 1.479,70	€ 1.479,70
Ensco plc	ENERGY	€ 0,00	€ 35,70	€ 35,70
EP Energy Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 3.588,36	€ 3.588,36
Exterran Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 5.141,22	€ 5.141,22
Extraction Oil & Gas, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 2.057,57	€ 2.057,57
Fermaca Enterprises S. de R.L. de C.V.	ENERGY	€ 0,00	€ 23.322,07	€ 23.322,07
Ferrellgas Partners LP	ENERGY	€ 0,00	€ 3.181,08	€ 3.181,08
FTS International, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 1.225,95	€ 1.225,95
Genesis Energy, L.P.	ENERGY	€ 0,00	€ 42,48	€ 42,48
Gulfport Energy Corp.	ENERGY	€ 0,00	€ 85,21	€ 85,21
Halcón Resources Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 2.757,63	€ 2.757,63

Bijlage 3

Zorg en Welzijns investeringen in olie- en gasbedrijven 2018

Alle cijfers
zijn in
duizenden
euro's

Bedrijf	Sector	Aandelen per 31/12/18	Obligaties per 31/12/18	Totaal
Hilcorp Energy Company LLC	ENERGY	€ 0,00	€ 1.016,24	€ 1.016,24
Hornbeck Offshore Services, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 79,78	€ 79,78
Indigo Natural Resources LLC	ENERGY	€ 0,00	€ 5.439,98	€ 5.439,98
Jagged Peak Energy Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 1.782,67	€ 1.782,67
Joint Stock Company NOVATEK	ENERGY	€ 0,00	€ 12.693,37	€ 12.693,37
Jonah Energy LLC	ENERGY	€ 0,00	€ 29,13	€ 29,13
Jones Energy, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 44,36	€ 44,36
KCA DEUTAG UK FINANCE PL	ENERGY	€ 0,00	€ 35,37	€ 35,37
Kinder Morgan, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 2.333,70	€ 2.333,70
KOC Holding A.S.	ENERGY	€ 0,00	€ 31.704,76	€ 31.704,76
LIE Finance GmbH & Co. KG	ENERGY	€ 0,00	€ 2.799,97	€ 2.799,97
Laredo Petroleum, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 1.453,49	€ 1.453,49
Legacy Reserves LP	ENERGY	€ 0,00	€ 36,51	€ 36,51
Loews Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 1.120,24	€ 1.120,24
MAGNOLIA OIL GAS/MAG FIN	ENERGY	€ 0,00	€ 77,45	€ 77,45
Matador Resources Company	ENERGY	€ 0,00	€ 1.926,62	€ 1.926,62
MCDERMOTT INTERNATIONAL	ENERGY	€ 0,00	€ 7,66	€ 7,66
MEG Energy Corp.	ENERGY	€ 0,00	€ 40,51	€ 40,51
Moss Creek Resources Holdings, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 5.197,32	€ 5.197,32
Nabors Industries Ltd.	ENERGY	€ 0,00	€ 2.870,03	€ 2.870,03
Nine Energy Service, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 29,20	€ 29,20
Niska Gas Storage Partners L.P.	ENERGY	€ 0,00	€ 1.735,22	€ 1.735,22
Northern Oil and Gas, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 49,10	€ 49,10
Nostrum Oil and Gas PLC	ENERGY	€ 0,00	€ 19.956,63	€ 19.956,63
NuStar Energy L.P.	ENERGY	€ 0,00	€ 2.261,94	€ 2.261,94
Oasis Petroleum Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 3.482,29	€ 3.482,29
Open Joint Stock Company Oil company LUKOIL	ENERGY	€ 0,00	€ 32.636,34	€ 32.636,34
PACIFIC DRILLING SA	ENERGY	€ 0,00	€ 22,58	€ 22,58
Parker Drilling Co.	ENERGY	€ 0,00	€ 59,67	€ 59,67
PARKLAND FUEL CORP	ENERGY	€ 0,00	€ 2.049,30	€ 2.049,30
Parsley Energy, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 5.770,74	€ 5.770,74
PBF Logistics LP	ENERGY	€ 0,00	€ 81,08	€ 81,08
PDC Energy, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 5.440,44	€ 5.440,44
Precision Drilling Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 3.053,29	€ 3.053,29
Puma Energy Holdings Pte. Ltd.	ENERGY	€ 0,00	€ 26.342,11	€ 26.342,11
QEP Resources, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 1.642,57	€ 1.642,57
Rockies Express Pipeline LLC	ENERGY	€ 0,00	€ 4.521,84	€ 4.521,84
Rowan Companies plc	ENERGY	€ 0,00	€ 75,64	€ 75,64
Saipem SpA	ENERGY	€ 0,00	€ 58,28	€ 58,28
Sanchez Energy Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 86,27	€ 86,27
SemGroup Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 1.064,33	€ 1.064,33
Seven Generations Energy Ltd.	ENERGY	€ 0,00	€ 92,07	€ 92,07
Silver Run Acquisition Corporation II	ENERGY	€ 0,00	€ 32,15	€ 32,15
SM Energy Company	ENERGY	€ 0,00	€ 5.978,52	€ 5.978,52
Southwestern Energy Co.	ENERGY	€ 0,00	€ 42,39	€ 42,39
Star Energy Geothermal Pte Ltd.	ENERGY	€ 0,00	€ 28.794,46	€ 28.794,46
Suburban Propane Partners, L.P.	ENERGY	€ 0,00	€ 7.151,38	€ 7.151,38
Summit Midstream Partners, LP	ENERGY	€ 0,00	€ 3.670,28	€ 3.670,28

Bijlage 3

Zorg en Welzijns investeringen in olie- en gasbedrijven 2018

Alle cijfers
zijn in
duizenden
euro's

Bedrijf	Sector	Aandelen per 31/12/18	Obligaties per 31/12/18	Totaal
Sunoco LP	ENERGY	€ 0,00	€ 3.964,80	€ 3.964,80
Superior Energy Services, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 3.006,38	€ 3.006,38
Synergy Resources Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 1.217,77	€ 1.217,77
Tallgrass Energy GP, LP	ENERGY	€ 0,00	€ 2.445,82	€ 2.445,82
TDGCN	ENERGY	€ 0,00	€ 73,51	€ 73,51
The Williams Companies, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 21,12	€ 21,12
TRANSMONTAIGE PARTNERS	ENERGY	€ 0,00	€ 2.150,38	€ 2.150,38
Transocean Ltd.	ENERGY	€ 0,00	€ 5.789,65	€ 5.789,65
Tullow Oil plc (Ghana)	ENERGY	€ 0,00	€ 9.386,98	€ 9.386,98
Tullow Oil plc (VK)	ENERGY	€ 0,00	€ 20.361,63	€ 20.361,63
UGI Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 93,07	€ 93,07
Unit Corporation	ENERGY	€ 0,00	€ 6.650,06	€ 6.650,06
Vier Gas Services GMBH & Co. KG	ENERGY	€ 0,00	€ 17.283,07	€ 17.283,07
Vine Resources Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 1.369,32	€ 1.369,32
W&T Offshore Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 27,05	€ 27,05
Weatherford International plc	ENERGY	€ 0,00	€ 2.546,84	€ 2.546,84
Whiting Petroleum Corp.	ENERGY	€ 0,00	€ 3.354,47	€ 3.354,47
WPX Energy, Inc.	ENERGY	€ 0,00	€ 4.332,27	€ 4.332,27
Gas Natural SDG SA	NATURAL_GAS	€ 0,00	€ 28.048,47	€ 28.048,47
GNL Quintero S.A.	NATURAL_GAS	€ 0,00	€ 36.594,59	€ 36.594,59
Transportadora de Gas del Perú S.A.	NATURAL_GAS	€ 0,00	€ 22.080,80	€ 22.080,80
BHP BILLITON FINANCE LTD	BASIC_INDUSTRY	€ 0,00	€ 18.742,80	€ 18.742,80
Totaal		€ 2.353.294,86	€ 905.075,03	€ 3.258.369,88

Bijlage 4

Zorg en Welzijns investeringen in kolenbedrijven 2018

Alle cijfers
zijn in
duizenden
euro's

Bedrijf	Sector	Aandelen per 31/12/18	Obligaties per 31/12/18	Totaal
Adani ENTERPRISES LTD	Trading Companies & Distributors	€ 0,00	€ 1.337,33	€1.337,33
Adani Ports and Special Economic Zone Limited	Transportation and Infrastructure	€ 0,00	€ 5.909,74	€5.909,74
ADANI POWER LTD	Independent Power and Renewable Electricity Producers	€ 0,00	€ 151,87	€151,87
CEZ, a.s.	Electric Utilities	€ 0,00	€ 10.318,02	€10.318,02
China Shenhua Energy Co Ltd.	Power and Mining	€ 0,00	€ 6.694,71	€6.694,71
Chubu Electric Power Company, Incorporated	Electric Utilities	€ 0,00	€ 19.027,91	€19.027,91
Chugoku Electric Power Company	Power	€ 0,00	€ 2.572,07	€2.572,07
CLP Holdings Ltd.	Electric Utilities	€ 0,00	€ 18.798,22	€18.798,22
Daewoo Engineering & Construction Co., Ltd.	Construction & Engineering	€ 0,00	€ 833,87	€833,87
Datang International Power Generation Co., Ltd.	Independent Power and Renewable Electricity Producers	€ 0,00	€ 163,65	€163,65
Eskom Holdings SOC Limited	OWNED_NO_GUARANTEE	€ 17.348,31	€ 0,00	€17.348,31
First Quantum Minerals Ltd. (Canada)	BASIC_INDUSTRY	€ 21.212,77	€ 0,00	€21.212,77
First Quantum Minerals Ltd. (Zambia)	BASIC_INDUSTRY	€ 7.373,54	€ 0,00	€7.373,54
HUADIAN FUXIN ENERGY CORP	Independent Power and Renewable Electricity Producers	€ 0,00	€ 95,97	€95,97
HUADIAN Power International Corp Ltd.	Independent Power and Renewable Electricity Producers	€ 0,00	€ 179,62	€179,62
Huaneng Power International	Power and Mining	€ 0,00	€ 478,07	€478,07
Jindal Steel & Power Ltd.	Metals & Mining	€ 0,00	€ 772,03	€772,03
JSW Steel Ltd.	Metals & Mining	€ 0,00	€ 6.135,87	€6.135,87
Kansai Electric Power Co (KEPCO)	Electric Utilities	€ 0,00	€ 25.262,54	€25.262,54
Korea Electric Power Corporation	Electric Utilities	€ 0,00	€ 1.808,95	€1.808,95
Marubeni Corporation	Trading Companies & Distributors	€ 0,00	€ 10.337,94	€10.337,94
NTPC Ltd.	OWNED_NO_GUARANTEE	€ 36.146,85	€ 2.269,83	€38.416,68
PGE Polska Grupa Energetyczna S.A.	Electric Utilities	€ 0,00	€ 1.020,92	€1.020,92
POSCO (Posco Daewoo Corp?)	Trading Companies & Distributors	€ 0,00	€ 0,34	€0,34
Power Finance Corporation Limited	Diversified Financial Services	€ 0,00	€ 4.071,32	€4.071,32
RWE Aktiengesellschaft	ELECTRIC Multi-Utilities	€ 2.016,10	€ 6.893,92	€8.910,02
Shanghai Electric (Group) Corp.	Electrical Equipment	€ 0,00	€ 1.909,78	€1.909,78
SMC Corp.	Machinery	€ 0,00	€ 11.042,15	€11.042,15
Sumitomo Corporation	Finance	€ 0,00	€ 22.019,92	€22.019,92
Tenaga Nasional Berhad	Electric Utilities	€ 0,00	€ 37.630,84	€37.630,84
The AES Corporation	ELECTRIC	€ 13.854,84	€ 26.831,20	€40.686,03
The Tata Power Company Limited	Electric Utilities	€ 0,00	€ 181,23	€181,23
Tokyo Electric Power Company, Incorporated	Electric Utilities	€ 0,00	€ 8.041,18	€8.041,18
Uniper SE	Independent Power and Renewable Electricity Producers	€ 0,00	€ 2.952,73	€2.952,73
Vale SA	Metals Mining	€ 0,00	€ 135.632,03	€135.632,03
Total 2018		€ 97.952,40	€ 371.375,73	€469.328

